

KORPORAČNÍ ŘÁD A HOSPODÁŘSTVÍ FAŠISTICKÉ ITALIE. Napsal dr. Jindřich Mayer (Sbírka spisů právnických a národohospodářských redakcí Karla Engliše a Františka Weyra), nakladatelství Orbis, 1933.

Právní a hospodářská přestavba Itálie, jak ji zahájil fašismus, byla u nás s počátku málo sledována. Bylo přesvědčení sdílené nejenom politickými, nýbrž i vědeckými kruhy, že fašistický režim v Itálii znamená přechodné období diktatury, které nebude mít vliv na vývoj poměrů a na ustálené názory státovědecké a národohospodářské kulturního světa. K tomuto mínění přispívala nemálo i ta okolnost, že fašismus postrádal v prvních letech své vlády vlastní ideologie a že tudíž také jeho akce jevíly se spíše jako neuvědomělé tápání a hledání cest, nežli uplatňování pevného programu. Tento názor na italské poměry musel ovšem doznati během času základní změny, když se ukázalo, že pro dohlednou dobu není v Itálii pravděpodobná změna režimu fašistického, a když vůdcové fašistického hnutí dovedli získati pro své cíle řadu teoretiků, kteří dali režimu nejen ideový podklad, nýbrž poskytli mu i myšlenkové konstrukce zcela nové, jež v praxi byly pak poměrně rychle uváděny ve skutek. Na rozdíl od prvních let fašismu, kdy jeho činů všimla si za hranicemi Itálie pouze emigrace negativní kritikou, věnovala znenáhla věda francouzská a německá stále větší pozornost událostem v Itálii a zabývala se problémy tam řešenými velmi zevrubně. Okolnost, že na vývoj poměrů v Itálii získali značný vliv vynikající intelektuálové, třebaže zůstávali v pozadí akcí, jež vesměs byly prováděny pod vlajkou oficiálních vůdců fašismu, měla ovšem vliv na vývoj a rozmach vlastní literatury italské. Zejména po vydání Carta del Lavoro lze pozorovati v Itálii množství publikací, které se zabývají problémy korporálního řádu. Jako v cizině tak i u nás nebylo možno na trvalo přecházeti mlčením události v Itálii a tak, třeba že hodně opožděně, přece jen může se naše odborná literatura vykáhati řadou prací, které se snaží nové proudy v Itálii objasniti a pochopiti. Ve větším rozsahu a systematicky nebyl však obraz nových snah italských u nás dosud zpracován. Zejména chybělo u nás pochopení vnitřních souvislostí a myšlenkových základů italských počínů. Nelze na tomto místě a při této příležitosti uchrániti výtky zejména naši oficiální státovědu. Naše právnícké fakulty zanedbávaly proudy v italském zákonodárství, jež uváděly ve skutek nové konstrukce společenské a hospodářské, naprosto.

Mezeru, kterou bylo možno takto pocítovati u nás při každé příležitosti, snaží se vyplniti publikace Mayerova. Autor připravil tuto práci rozsáhlým studiem literatury nejen italské, nýbrž i francouzské a německé, a čerpal také z této literatury velmi hojně. Jsme-li již při literatuře Mayerem použité, pak bylo by lze jedině snad upozornit na to, že poněkud je zanedbávána publikační činnost italských emigrantů, zejména socialistů. Lze ovšem na obranu autora říci, že tito spisovatelé jsou vesměs zaujati, avšak i tak lze leckdy z jejich vývodů dospěti ke korektuře názorů, čerpaných z prací publikovaných v Itálii, které — jak je známo — mají možnost kritického stanoviska jen zcela nepatrnou. Z novějších lze tu poukázati na př. na Angelicu Balabanoffovou (*Wesen und Werdegang des Italienischen Faschismus*, 1931). Z polooficiálních publikací standartních postrádá se v seznamu literatury knížka Mussolini und sein Faschismus, 1928 redakcí Gutkinda, která má řadu příspěvků zcela vynikající hodnoty výborně osvětlujících myšlenkové podklady hlavních akcí fašistické vlády (zejména články Ariase a Stefaniho.)

Mayer rozvrhl svou práci na řadu kapitol, ve kterých pojednává o nejdůležitějších otázkách fašistického režimu. Aniž chceme podceňovati snahu autorovu po systema-

tickém uspořádání práce, musíme přece jen říci, že bylo by lze voliti i systematiku jinou. Hlavním bodem, kolem kterého se vše u Mayera točí, je (dle mého úsudku správně) korporální systém. Ten však souvisí co nejužěji se syndikátním zřízením, na němž je vybudován, takže roztržení obou problémů do různých kapitol nejeví se účelným. Podobně není dobře možno způsobem, jak to učinil Mayer, podávati jaksi staticky výklad korporálního systému bez pokusu a hlubší proniknutí ideologického základu, neboť v kapitole o hospodářství korporativním nezbylo nežli se k těmto otázkám znovu vrátiti. Pisatel těchto řádků neosobuje si právo mentorovati autora knihy, pokud jde o systém jím zvolený, soudí však, že ke škodě publikace staly se takto výklady poněkud nepřehlednými a zejména tomu, kdo o otázkách probíraných dosud nic neví, velmi těžko pochopitelnými.

Úvod celé knihy je věnován řadě otázek, které vesměs jsou dnes předmětem diskusí ve vědecké literatuře. U Mayera mohlo býti ovšem pouze nadhozeno, jak se to má se státní integrací, s účastí stavovských složek na vedení státu a s problémem stavovského státu vůbec. Fašistická ideologie je podávána citací názorů některých italských autorů, při čemž se jaksi konfrontuje fašismus a syndikalismus. Na tomto místě se poněkud nepříznivě projevila metoda Mayerova reprodukovati per longum et latum názory spisovatelů italských. Srovnávání komunismu a fašismu má význam jedině akademický, neboť zásadně jde o zjevy nesrovnatelné. Nezáleží na tom, zda v určitých bodech se zcela nahodile oba směry setkávají, neboť jisto je, že jest mezi nimi základní ideový rozpor, který vůbec nelze nikdy jakýmkoli zmírněním a přizpůsobením odstraniti. U komunismu jde v základní myšlence o rovnost všech členů kolektiva, a to rovnost materiální, na niž se na konec komunismus redukuje, kdežto u fašismu je principem nerovnost vzhledem ke kolektivu, jak se projevuje v myšlence autority a hierarchie. Zdánlivě společná idea je odpor k demokracii, který mají komunismus a fašismus společný. Avšak tu nejde o ideu ve vlastním slova smyslu, nýbrž o důsledek základního principu, jak se prakticky projevuje, takže nelze tímto argumentem ani v nejmenším oslabiti tesi, že komunismus a fašismus jsou směry naprosto protichůdné.

Ve druhé kapitole podává Mayer výklad o tom, jak se vyvíjel v Itálii syndikalismus. Líčí zevrubně situaci před válkou a ve válce a vývoj věcí po vzniku fašismu, jakož i poměr fašismu k odborovým organizacím, resp. jejich ovládnutí fašisty. Je přirozené, že autor nemohl jinak nežli zmíniti se v této kapitole i o vzniku fašismu a jeho myšlenkách. Zdá se ovšem, že Mayer soudí, že na vývoj odborářského hnutí zaměstnanckého v Itálii měl největší vliv syndikalismus francouzský. Nemyslím, že tomu tak je, ježto odborové hnutí speciálně dělnické, v Itálii mělo svůj základ a bylo živeno především předválečnou německou myšlenkou sociálně demokratickou. Mělo nepochybně ráz mezinárodnosti, která byla příznačná pro předválečnou sociální demokracii v Německu a lišila se proto zdatelně od francouzského syndikalismu. — Je dnes historickým faktem, že fašismus dopustil se před tím, nežli se chopil formálně moci ve státě, i poté když ovládl státní aparát, četných násilností proti odborovému hnutí dělnickému. I když nelze věřiti všemu, co tradují o těchto věcech bývalí vůdcové dělnictva (na př. Balabanoffová), je přece jen jisté, že fašistická revoluce nepohybovala se v tomto směru po kolejích evoluce. Také se mně zdá, že by se doporučovalo v této kapitole zvláště zdůrazniti, že Mussolini i ostatní náčelníci fašismu byli duchovně v područí Sorela a že zejména důkladně si osvojili jeho heslo o akci mas.

V další kapitole věnované zásadně vyličení právních základů fašistického státu,

hledí Mayer za pomoci citace četných italských autorů předvésti nejenom obraz toho, jak jsou jednotlivé státní instituce právně upraveny, nýbrž také vysvětliti, jak se staví fašismus k základním otázkám státního práva. Sluší tu ovšem zdůrazniti, že Mussolini sám ani jiní representanti nebyli si nijak jasni v tom, jaké stanovisko má býti k základním otázkám státního zřízení zaujato, a že také své názory velmi podstatně měnili. Je známo, že Mussolini vyslovil se původně pro zřízení republikánské, aby později prohlásil, že je mu problém: republika či monarchie, zcela podřadného významu, aby však na konec vyslovil se nekompromisně pro monarchii jakožto státní zřízení fašismu nejlépe vyhovující. Tu postrádáme u Mayera ideologické proniknutí různých legislativních opatření fašismu. Reprodukce názorů italských autorů je leckdy hlubšímu proniknutí věcí na úkor, protože se často názory jednotlivých autorů kříží a vzájemně se nekryjí. To je ovšem vysvětlitelné, uvážíme-li, že fašismus žádného programu pevného s počátku neměl a že dokonce bylo jeho chloubou, že program přizpůsobuje událostem. Na př. ve výkladech o velké fašistické radě bylo by zajímavé pokusiti se o hlubší pochopení důvodů vzniku této instituce. Myslím, že nutno hledati ideu této instituce ve snaze vyvarovati se největším obtížím každého autoritativního systému, kterážto obtíž v celé své šíři vyrůstá při smrti diktátora. Velká fašistická rada má býti zřejmě pokusem, aby bylo možno bez otřesů pro vládní systém nalézt vhodného nástupce vůdcova a učiniti všechna opatření, aby nebylo nebezpečnosti poruch při odchodu toho, v jehož rukách se řízení státu sbíhalo. Mayer zmínil se o zajímavé otázce nástupce na královský trůn, jež spadá do kompetence velké fašistické rady. Tu ovšem vedle snahy po kontinuitě ve vládním systému, která by mohla býti ohrožena některou osobností na královském trůně, byl důvod přímo v osobě dnešního korunního prince, který s počátku dal neprozřetelně najevo, že by byl schopen autoritativní režim ve státě vésti sám i bez dnešního duceho.

Obsažná kapitola věnována je systému stavovskému. Bylo by se bývalo doporučovalo zvláště zdůrazniti, že myšlenka stavovského zřízení není nikterak specificky italská, jak by se podle Mayera zdálo. Již před válkou a ovšem ještě více po válce zabývala se rozsáhlá literatura, speciálně německá, úvahami o tom, jak by bylo možno platné státní zřízení přebudovati na základu stavovském. Poučná jest v tomto směru kniha Tatarina-Tarnheydena, *Die Berufsstände, Ihre Stellung im Staatsrecht und die deutsche Wirtschaftsverfassung*, vydaná již v roce 1922, kde je zpracována veškerá literatura starší. Fašisté sice dovozují s oblibou, že korporativismus jest immanentní fašismu, avšak po pravdě má se věc tak, že v Itálii jde pouze o nahodilé pojení autoritativního systému vládního s hospodářským principem stavovského zastoupení, který jinak proniká v celém kulturním světě, třebaže ovšem jen neuvědoměle a bez jakékoliv přímé regulace. Jinak podává Mayer věrně obsah příslušných norem, neprozrazuje svého stanoviska a vzdává se každé kritiky. Do této kapitoly zařadil autor i účelně otisk *Carta del Lavoro*, při čemž čtenář jen postrádá vyličení toho, jaké je právní postavení *Carty*, kterážto otázka s hlediska ústavního zaměstnávala značně italské právníky. — Je známo, že na rozdíl od střeoevropských pracovních soudů, jichž účelem je rozhodovati o sporech mezi zaměstnavateli a zaměstnanci, mají italské pracovní soudy postavení značně důležitější, neboť jejich úkolem je ne jenom souditi, nýbrž i vytvářeti normy, jež poměr zaměstnance k zaměstnavateli nově upraví. Kromě toho je velmi důležité uvědomiti si, že italský právní řád dal v pracovním soudnictví naprostou převahu živlu odborných soudců, vyloučiv dokonce zcela účast přísedících soudů z řad zúčastněných stran. Ideologicky znamená tato

úprava něco docela odlišného od poměrů našich, při čemž sluší ihned dodat, že úprava naše a německá, tkvící v překonaném názoru na boj tříd, je kulturně zaostalejší.

V kapitole nadepsané *Economica Corporativa* je předvedena řada názorů italských teoretiků na korporální řád a na reflexy, které tato úprava hospodářských poměrů má na jednotlivce, i jak se jeví vůči liberalistickým teoriím středoevropských demokracií. V této kapitole je zvláště zajímavé líčení vývoje povinných konsorcií (kartelů). Je tu dobře patrné, jak duchovní vůdcové fašismu předběhli vývoj celé Evropy, neboť nové kartelové zákony v Německu, v Polsku i u nás obsahují již zřejmé náznaky nuceného kartelování, provádějí tedy věc, kterou fašismus uskutečnil v nejširším rozsahu. — Autor cituje v této kapitole také některé názory Mussoliniho, avšak zdá se, že vyvolené citáty k látce, o kterou jde, docela nepřiléhají. Bylo již poukázáno k tomu, že korporativismus a fašismus jsou dvě věci samostatné. Jestliže tedy jsou citovány názory Mussoliniho na demokracii v souvislosti s výklady o korporativním hospodářství, mohl by míti čtenář dojem, že korporativismus nemá v demokracii možnosti vývojové. To však by nebylo správné. Ostatně autor sám na str. 108 cituje mínění d'Ambrosia, z něhož dobře vyplývá, že korporativní řád není nutnou součástí fašistického státního zřízení. Sám pak v závěrečné kapitole vyslovuje se přímo pro korporativní myšlenku v našem demokratickém státním zřízení, čímž dal na jevo zřetelně, že nesouhlasí s fašistickým tvrzením, jakoby korporativismus bez fašismu byl neuskutečnitelným. Autor zabývá se dále výsledky činnosti fašismu v uplynulých 10 letech. Statistická čísla čerpaná z italských pramenů jsou vesměs velmi zajímavá a důležitá. Pro finanční hospodářství Italie je dnes ovšem již možno nalézt v české literatuře zevrubnější poučení u Dražka v *Zahraniční politice 1933*.

V závěru knihy projevuje Mayer názor, že by bylo lze i v naší demokracii uskutečnit do jisté míry hospodářský korporativismus. Vyslovuje se zejména pro zřízení hospodářského senátu, pokládaje překážky v tomto směru za překonatelné. Ostře odsuzuje řešení hospodářských otázek politickými institucemi a upozorňuje, jak takováto metoda vede ke zhoršování poměrů a na konec k ohrožování demokracie.

Mayerova kniha zasluhuje plnou měrou, aby byla čtena. Poznámky, které jsem k ní připojil, nemají nijak snižovati její hodnotu. Političtí činitelé našeho státu by podstatně rozšířili svůj obzor, kdyby se odhodlali s vývody Mayerovými se seznámiti.

Doc. Dr. Jiří Havelka.

EDWARD A. FILENE: BLAHOBYT V DNEŠNÍM VĚKU STROJŮ. Vydalo nakladatelství „Orbis“ v Praze. Praha 1933, stran 255 za Kč 20.—.

Spisy Edwarda A. Filene, moderního a úspěšného podnikatele a vynikajícího národohospodáře amerického, těší se i u nás značné pozornosti. A vším právem; neboť přinášejí množství materiálu k přemýšlení, což je dělá živoucími. Platí to zvláště o knize přítomné, která hlásá a dokazuje, že je nutno udržovati nerušenou výměnu statků mezi všemi národy, aby obchod a průmysl byly zachovány v rovnoměrném chodu, že pro udržování a šíření blahobytu jest nezbytné vypláceti mzdy a platy pokud možno největší a že životní úroveň má stoupati, poněvadž pouze v ní záleží klidný vývoj lidstva a jeho osvěty.

Filene vychází ze skutečnosti, že jsme přišli do nového světa, že uspořádání světa, v němž jsme kdysi žili, nevyhovuje už našim potřebám; rodí se nová lidská společnost, v níž chce člověk žít život úspěšný, t. j. především život uvědomělý, jemuž skýtají smysl